

Tudományetika és Tudományetikai Kódex

Általános Kutatási Ismeretek

Ph.D. kurzus

Fésüs László

2017. február 10

TUDOMÁNYETIKA FELELŐSSÉG - BIZALOM - HITELESSÉG

„External”, széles értelemben vett tudományetika

a tudomány és a társadalom kapcsolatának kérdései, a kutatás általános etikai és társadalmi összefüggései, a kutatás szabadsága és annak határai

„Belső” tudományetika

A kutatói „integritás”, a tudományos kutatás erkölcsi szabályai és önszabályozása, a kutatással kapcsolatos viselkedési normák, a normák megszegésének kérdései.

E két terület között nem lehet éles határvonalat húzni: a kutatómunkával kapcsolatos viselkedési normasértés némely formája komoly károkat okozhat embertársainknak, veszélyeztetve egészségüket vagy jólétüket, ezért erkölcstelen tágabb értelmében is.

TUDOMÁNYETIKA FELELŐSSÉG - BIZALOM - HITELESSÉG

„External”, széles értelemben vett tudományetika

a tudomány és a társadalom kapcsolatának kérdései, a kutatás általános etikai és társadalmi összefüggései, a kutatás szabadsága és annak határai

A tudományos kutatás és technológiai fejlődés folyamatosan vezet olyan eredményekre, amelyek hasznosítása során újabb és újabb etikai problémák vetődnek fel – napjainkban különösen így van ez az orvosi biológia és a biotechnológia területén (lásd klónozás, őssejt terápia, genomikai diagnosztika, genom módosítás, GMO, szintetikus biológia, bioterrorizmus, stb).

A tudományos fejlődés adta új lehetőségek szakmai és etika vonatkozásainak megvitatása és értelmezése a társadalommal, a politikai döntéshozókkal esetleges, sokszor sikertelen . Országonként eltérő értelmezés, eltérő szabályozás és gyakorlat – még Európában is.

A kutatók felelősség vállalása, tudományetikai kérdésekben való képzettsége, jártassága és megnyilvánulása nem elegendő mértékű.

NEMZETKÖZI TESTÜLETEK, SZERVEZETEK - Tudományetika

UNESCO

Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST – 1998) Emberi jogok, környezet, klíma, nanotechnológia, ..

World Medical Association (WMA) Helsinki Declaration 1964

Az embereken végzett kutatások etikájának alap dokumentuma

International Council of Science (ICSU – 1931)

Bizottság: „Freedom and Responsibility in the Conduct of Science”

InterAcademy Council (IAC - 2000)

Report: „Responsible Conduct in the Global Research Enterprise (IAC-IAP 2012)

NEMZETKÖZI TESTÜLETEK, SZERVEZETEK - Tudományetika

Council of Europe „Steering Committee on Bioethics” (CDBI – 1992)

szerpe meghatározó Európában az orvosi és biológiai kutatások etikai szabályozásában. Itt született meg 1997-ben az „Oviedo Emberjogi és Orvosbiológiai Konvenció”, amelyet eddig 27 európai ország – köztük Magyarország - írta alá.

Kötelezően alkalmazandó dokumentumok:

Az emberi klónozás tiltása

Szervkereskedelem tiltása

Az orvosbiológiai kutatások szabályozása

Genetika vizsgálatok szabályozása egészségügyi célokra

**Ajánlások: Xenotranszplantációról, Elmebetegek jogainak védelméről,
Humán biológiai anyagokkal történő kísérletekről**

NEMZETKÖZI TESTÜLETEK, SZERVEZETEK - Tudományetika

EUROPEAN UNION

European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE)

szerepe a tudomány legújabb eredményei kapcsán felvetődő széleskörű etikai kérdések napirendre tűzése, megtárgyalása, állásfoglalások megfogalmazása, tanácsadás az EU vezető szerveinek, a politikai döntéshozóknak.

Elmozdulás bioetikai kérdésektől szélesebb etikai problémák felé:
nanotechnológia, szociális igazságosság, élelmiszer biztonság, információs technológiák

European Academies Science Advisory Council (EASAC)

Állásfoglalások, jelentések széles témakörökben.

Számos foglalkozik tudományetikai kérdésekkel így:

A szintetikus biológiáról,

A genetikai vizsgálatok szabályozásáról,

„Guidelines for scientific policy advice”,

EU direktívák humán vizsgálatokra, gyógyszer kipróbálásokra, állatkísérletekre, sejtbiológiai kísérletekre

TUDOMÁNYETIKA FELELŐSSÉG - BIZALOM - HITELESSÉG

„Belső” tudományetika

A kutatói integritás, a tudományos kutatás erkölcsi szabályai és önszabályozása, a kutatással kapcsolatos viselkedési normák, a normák megszegésének kérdései.

A kutatási etikába ütköző viselkedés egyre inkább terjedőben van.

A tudományetikai vétségek gyakoribbá válása tudományetika kódexek, ajánlások, szabályozások sorához vezettek.

Növekvő figyelem és aktivitás nemzetközi szervezetekben.

Országonként igen eltérő igényesség és gyakorlat .

Az egyetemi oktatásból, különösen a kutatóképzésből gyakran hiányzik a tudományetikai képzés.

A Debreceni Egyetem Etikai Kódexe www.unideb.hu **Egyetem Szabályzatok**

.....

III. Fejezet A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ETIKAI SZABÁLYAI

Első rész. A kutatás és a tudományok művelésének szabadsága.

Második rész. A kutatási feladatokat végzőkkel szembeni általános etikai elvárások.

„2. A hallgatói tudományos munka irányításában szerepet vállaló kutatók felelősek a vezetett hallgató munkájának etikai vonatkozásaiért is. Az irányító kutatónak világosan meg kell fogalmaznia a kutatásba bevont hallgatóval szembeni elvárásait, részletesen informálnia kell a projekt céljáról, a tőle elvárt munkáról és felelősségéről. Rendszeresen rendelkezésre kell állnia konzultációra, melynek keretében feladata tanácsok adása, a kutatási folyamat segítése, valamint a hallgatók munkájának érvekkel alátámasztott értékelése”

Harmadik rész. A kutatási feladatokban résztvevő hallgatókkal szembeni általános etikai elvárások.

Negyedik rész. A tudományos publikálással szembeni etikai elvárások.

Ötödik rész. A kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos etikai kérdések

Hatodik rész. A kutatási támogatások felhasználása.

Hetedik rész. Embereken végzett orvostudományi kutatások.

Nyolcadik rész . Állatokon végzett kísérletek.

Nemzeti Tudományetikai Szabályozások

- Az angolszász világ íratlan etikai kódexe, önszabályozása**
- A nemzeti akadémiák és/vagy kutatást finanszírozók kódexei (USA, Svájc,..)**
- Parlamenti vagy kormányservek, néhol nyomozati és szankcionálási jogkörrel (Norvégia, Dánia.)**
- Nincs szabályozás (Olaszország...)**

All European Academies

ALLEA

STANDING COMMITTEE

SCIENCE AND ETHICS

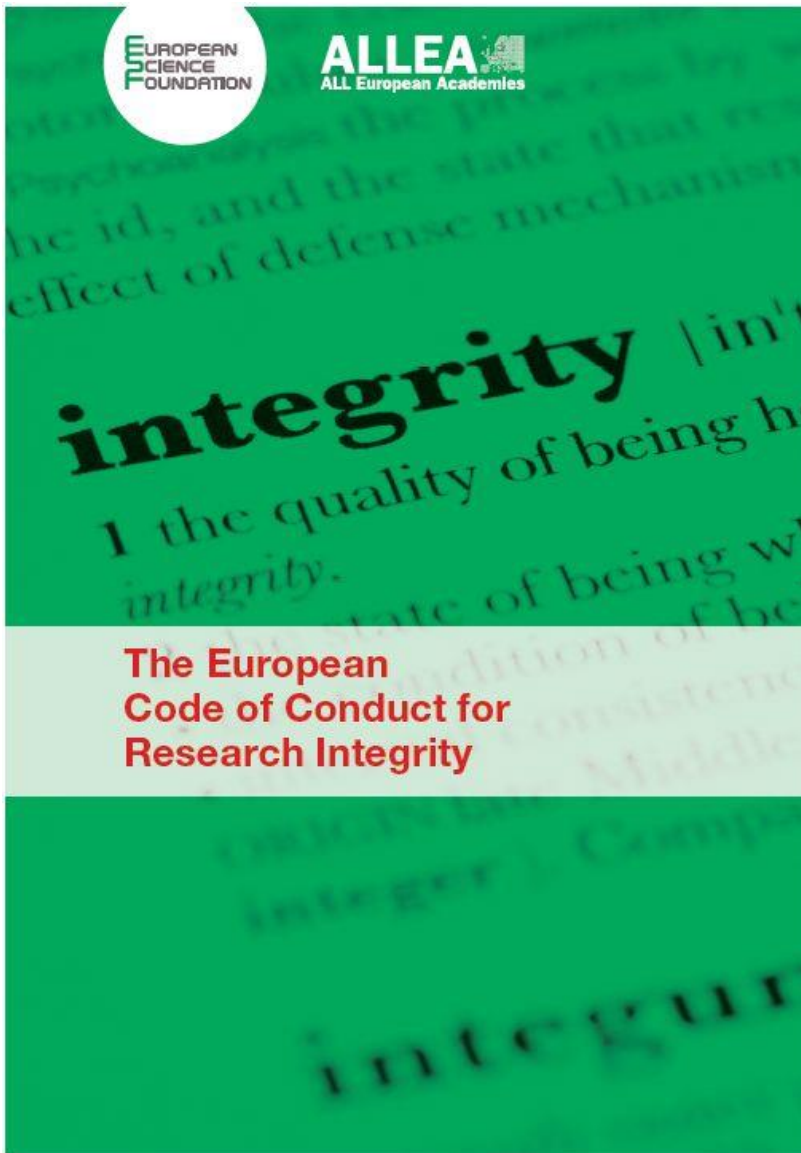
with the

European Science Foundation

ESF

„European Code of Conduct for Research Integrity”

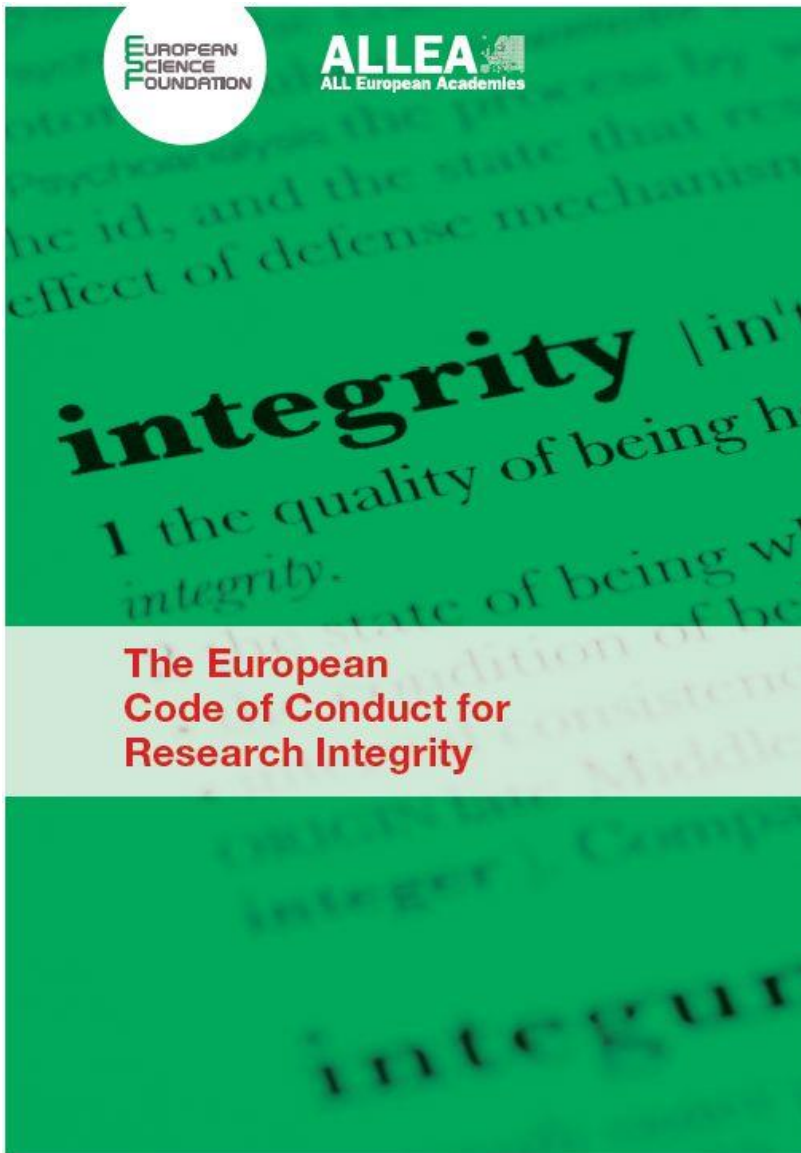
2010

„Science as the process of knowledge augmentation is embedded in a wider socio-ethical context, and scientists must be aware of their **specific responsibility towards society and the welfare of mankind.**

In this Code, however, we confine ourselves to standards of integrity while conducting research, and do not consider this wider socio-ethical responsibility.”

„The standards and principles discussed refer to **fundamental and universal** norms for responsible conduct in research. There is no need for cultural or regional adaptations or compromises in a Code of Conduct.”

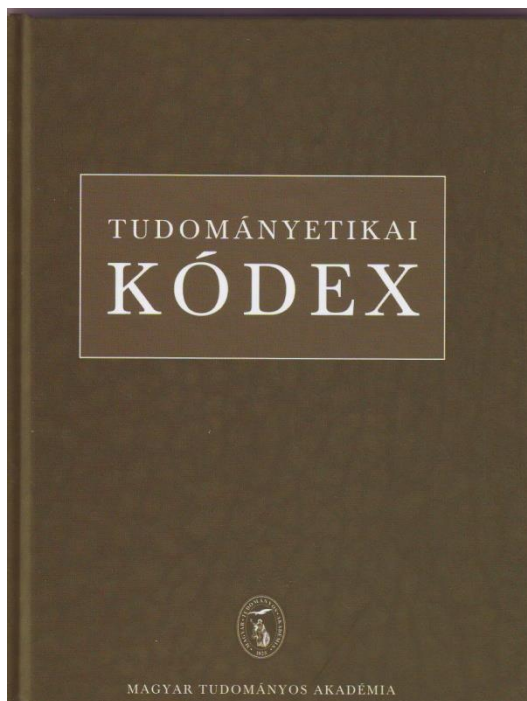

„This Code of Conduct is not a body of law, but rather a canon for self regulation. It is a basic responsibility of the scientific community to formulate the principles and virtues of scientific and scholarly research, to define its criteria for proper research behaviour, and to set its own house in order in case scientific integrity is threatened.“

MEMORANDUM
A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ERKÖLCSI ÉS ETIKAI KÉRDÉSEI
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TUDOMÁNYETIKAI KÓDEXE

2010 május

Az MTA Tudományetikai Bizottság ügyrendje

MTA Elnökség
A Tudományetikai Bizottság döntése elleni
jogorvoslati eljárásról

Memorandum

A tudományos kutatás hajtóereje a **természetes emberi tudásszomj**, annak vágya, hogy megismerjük a fizikai, a biológiai és a társadalmi világot, az emberi elmét és termékeit. **A tudomány** maga az **a rendszerezett tudás**, amelyet megfigyelésekkel, kísérletezéssel, vizsgálódással és véleményalkotással szerzünk. A tudományos kutatás célja a tanulmányozandó tárgy, jelenség természetének és alapelveinek **megismerése**, a kutatási eredmények **nyilvánosságra hozatala**.

A tudományos kutatás **rendkívül szétágazó, sokféle, és nem írható le egyetlen tényyszerű vagy normatív definícióval**. Noha módszereiket és hagyományait tekintve a tudományos kutatások **eltérhetnek** egymástól, **minden tudományos kutatás közös megkülönböztető jegye, hogy érvelésen és bizonyítékokon nyugszik**, a természet vagy az emberi tevékenység és termékeinek a **megfigyelésén, cselekvésen és a létrehozott eredményeken alapszik**.

Memorandum

A tudományos kutatás olyan tevékenység, amelyet egyének végeznek, de nem izoláltan, hanem más kutatókkal kölcsönhatásban vagy együttműködésben. Érvelési módjában és eljárásaiban a tudomány nem kötődik nemzeti határokhoz. **A tudományos közösség határozza meg a kutatás megfelelő módszertanát, és igazolja eredményeit.** Ebből következik, hogy a tudományos kutatás akkor képes hozzájárulni az emberi tudáshoz, ha eredményei mások számára is hozzáférhetővé válnak, hogy valóságértékük nagy biztonsággal megítélhető legyen.

Memorandum

A tudományos kutatás etikai önszabályozásakor elsősorban olyan kérdésekkel szükséges foglalkozni, amelyek a kutatómunka végzése során követendő erkölcsi normákra vonatkoznak. **A megnövekedett adminisztratív feladatok, az időhiány, a pénzügyi megszorítások, a verseny által kiváltott feszültségek, az emberi gyarlóság, a társadalmi változások** mind olyan tényezők, amelyek megnövelik a *kísértést arra, hogy a kutató gyors tudományos sikert érjen el megkérdőjelezhető és nem elfogadható eszközökkel, vagy több figyelmet próbáljon magának szerezni a megérdemelnél*. Ezért szükséges, hogy tudományetikai kódexben rögzített szabályok szabjanak határokat az ilyen törekvéseknek, annak érdekében, hogy a tudományos kutatás **erkölcsös és hiteles** maradjon.

A kutatási etikába ütköző viselkedés jelenthet etikai vétséget és jelenthet jogi vétséget: Etikai vétség az, amely jogi eszközökkel nem, csak erkölcsi és etikai alapon bírálható és büntethető. Jogsértés pedig az, ami a jog eszközeivel bírálható el és büntethető.

A súlyos etikai vétség és a jogi vétség között gyakran nincs éles határ, ilyenkor nem könnyű a vétség kategóriába sorolása.

Az erkölcsi büntetés formája a nyilvánosság – ezen túlmenően további szankciók lehetségesek.

Memorandum

A kutatási etikába ütköző kutatói viselkedés ártalmas a tudományra magára, mert hamis támpontokat adhat más kutatók számára, így pedig végül folytatólagos megtévesztést eredményezhet. A kutatási etikába ütköző viselkedés sérelmes lehet a társadalom számára is: a csalárd kutatás eredményezheti például veszélyes gyógyszerek vagy más ipari termékek kereskedelmi forgalomba hozatalát.

További káros hatás lehet, hogy a nyilvánosság tudományba vetett bizalma megrendül, holott a tudománynak mindenkor a tájékozódás és a döntés-előkészítés megbízható forrásának kell lennie.

Végül a kutatási etikába ütköző viselkedés ártalmas magára a kutatóra is, mert a kutatói közösség az ilyen kutatót előbb-utóbb kiveti magából.

Mindennek ellenére tapasztalható azonban, hogy a kutatási etikába ütköző viselkedés terjedőben van. A tudomány metria térhódítása miatti publikációs kényszer, a különféle értékelési szempontok, praktikák és a tudósok életpályáját szabályozó számokkal mérő rendszerek, az üzlet, az egyre keményebb verseny a forrásokért, az internet nyújtotta lehetőségek – mind hozzájárulnak ehhez a sajnálatos jelenséghez

The time is right to confront misconduct

Colin Macilwain

„After a generation of denial, research leaders are finally treating scientific fraud with the seriousness it deserves”

„Considerable hard data have emerged on the scale of misconduct. A metastudy (D. Fanelli PLoS ONE 4, e5738; 2009) and a detailed screening of all images in papers accepted by The Journal of Cell Biology (M. Rossner The Scientist 20 (3), 24; 2006) each suggest that roughly 1% of published papers are fraudulent. That would be about 20,000 papers worldwide each year.”

INTER ACADEMY COUNCIL

UK: University Concordat

Canada: Tri-agency Framework

„Current scientific leaders have the opportunity to take the initiative and stamp down hard on fraud.”

KÓDEX Preambulum

A Tudományetikai kódex meghatározza a tudományos kutatást végzők által követendő erkölcsi és etikai alapelveket, leírja azokat az ajánlott eljárásokat és szabályokat, amelyek a tudományos kutatás végzésére vonatkoznak, és ismerteti azokat az eseteket és az eljárási módokat, amikor a kutatási etika sérül.

Célja továbbá folyamatosan emlékeztetni a kutatókat, a kutatással foglalkozó intézményeket és a kutatást támogató szervezeteket a tudományos kutatás feddhetetlensége és hitelessége fenntartásában fennálló felelősségükre.

A tudományetikai elvek, illetve sérelmük tilalma alapvető és univerzális szabályok, amelyek egyetemes erkölcsi elvekből vezethetők le. Ezért ezeknek a Tudományetikai kódexbe történő beemelése **diszciplináris, kulturális és regionális kompromisszumok nélkül** történik.

A Tudományetikai kódex nem törvény, nem jogi norma, hanem a tudományos kutatói világ erkölcsi önszabályozásának eszköze.

A tudományt művelők alapvető felelőssége, hogy megfogalmazzák az erkölcsös kutatói munka végzésére vonatkozó alapelveket, meghatározzák az elfogadható kutatói viselkedés kritériumait, továbbá hogy **eljárjanak** azokban az esetekben, amikor fennáll a veszélye annak, hogy sérülnek a tudományos kutatás erkölcsi alapelvei, amikor etikai vétség gyanúja merül fel.

KÓDEX

A tudományos kutatás erkölcsi és etikai alapelvei:

Tisztesség a tudományos **célok és a kutatási szándékok** ismertetésében, a tudományos módszerek, eljárasmódok és megalapozott értelmezések szabatos bemutatásában, továbbá az eredmények alkalmazásában rejlő lehetőségek, veszélyek és jogosnak tekinthető igények világossá tételében.

Megbízhatóság a **kutatás végzésében**, az adatok rögzítésében és tárolásában, továbbá az **adatok közlésében**. A gondatlanság és a figyelmetlenség kiküszöbölése. Teljes körű beszámolás a kutatás kivitelezéséről és eredményeiről.

Objektivitás: az értelmezések és a következtetések levonása kizárólag **tényeken vagy elfogulatlan és logikus bizonyításon alapulhat**, valamint olyan adatokon, amelyek helyessége legalább elméleti szinten **ellenőrizhető**.

Pártatlanság és függetlenség bármely érdekelt féltől vagy csoportérdektől, ideológiai vagy politikai nyomásgyakorlóktól, gazdasági vagy pénzügyi befolyástól.

A tudományos kutatás erkölcsi és etikai alapelvei:

Nyitottság az eredmények más kutatókkal történő **megbeszélések**or és az eredmények **publikálása során**, hozzájárulva a közös tudáskincs gyarapításához. A nyitottság feltételezi a tudományos közleményben **közzétett eredményeket alátámasztó adatok nyilvánosságát** és hozzáférhetőségét minden érdeklődő kutató és a közvélemény számára. Ezt az alapelvet indokolt esetben **korlátozhatják** a kutatás jellegéből adódó speciális szempontok az iparjogvédelem, személyiségi jogok védelme stb. Korlátozott a nyitottság a folyamatban lévő kutatások során is.

Gondosság a kutatásban résztvevőket és annak tárgyait illetően, legyenek azok emberek, kísérleti állatok, a környezet vagy a kultúra termékei. **Az embereken és állatokon végzett vizsgálatok mindig a többnyire jogszabályokban is rögzített** eljárásokon, tiszteleten és figyelmességen kell hogy alapuljanak.

Elfogulatlanság a mások munkájának bemutatásában, a referenciák megadásában. A **kutató kollégák szakmai integritását tiszteletben kell tartani**, eredményeiket becsületesen kell kezelni.

Felelősség az eljövendő tudományos nemzedékek iránt: A fiatal kutatók irányítása, oktatása különös figyelmet és az etikai normák közvetítését és fokozott tiszteletben tartását követeli meg.

Önzetlen és elfogulatlan részvétel a tudományos közéletben: **a bírálati folyamatokban**, a tudományos testületek és a bizottságok munkájában.

A kutatási program tervezése

A kutatás céljainak meghatározása

A tudományos **kutatás szabadsága elvének érvényessége nem jelenti azt, hogy a konkrét kutatási program tervezésének nincsenek korlátai.** Ilyenek különösen etikailag megkérdőjelezhető kutatási célok és módszerek esetén vetődnek fel, illetve akkor, ha a tervezett kutatás veszélyeztetheti, károsíthatja az egyént, a társadalmat vagy a környezetet.

A kutatás erkölcsössége és minősége

A kutatás erkölcsössége és minősége feltételezi az önkritikus és etikus megítélést mind a kutató, mind a tudományos közösség részéről. Különösen fontos, hogy **ne fogalmazódjanak meg irreális célok az adott kutatási téma kapcsán, és a kutató ne keltsen megalapozatlan várakozásokat.** Szükséges mérlegelni a problémafelvetés eredetiségét, az előzetes adatokat, a szükséges anyagi és egyéb körülményeket. **Ne a gyors eredményre törekvés és a minél nagyobb számú publikáció születése határozza meg a kutatást.**

A kutatási terv dokumentációja

A kutatási tervet a kutatást finanszírozó által megszabott formában kell rögzíteni. A kutatási terv általában tartalmazza azt, hogy ki a felelős a kutatási programért, mi a résztvevők szerepe, mi a kutatás finanszírozásának a módja és a forrása, és hogyan kell az adatokat és az egyes kísérleti dokumentációkat kezelni.

A kutatási program tervezése

Összeférhetlenség tisztázása és rögzítése

A kutatás *támogatóinak* és a *külső finanszírozóknak* is el kell fogadniuk, hogy a **kutató befolyásolás nélkül végzi munkáját**. Ha azonban valamilyen különleges ok miatt mégis befolyásolják a kutatást, egyértelműen tisztázni kell, hogy milyen körülmények között és milyen mértékig van meg ehhez a joguk – a tervezés, a megvalósítás, valamint az adatok áttekintése és publikálása során. Ezeket az **egyezségeket előzetesen írásban kell rögzíteni**, és hozzáférhetővé kell tenni az adott intézmény vagy szervezet vezetése vagy az illetékes etikai bizottság számára. A kutatási programban résztvevőknek világossá kell tenniük az illetékes hatóságok és az ilyen joggal felruházottak számára a **pénzügyi vagy egyéb elkötelezettségüket**, amennyiben ez bármilyen formában összeférhetlenséget jelenthet a kutatás során. **Személyes érdek vagy elfogultság nem befolyásolhatja** a kutatást, annak objektivitását, következtetéseit vagy publikációját.

Szabadalmak mérlegelése

Amennyiben szabadalmi bejelentés lehetősége vagy mérlegelése is felmerül, úgy a szükséges jogokat és kötelezettségeket időben tisztázni kell a résztvevő személyek és intézmények, valamint a kutatást támogatók közötti, lehetőleg írásos megállapodás formájában.

A kutatási program megvalósítása

Az adatok és egyéb kutatási anyagok dokumentálása

A kísérletes és megfigyelést végző tudományok esetében az adatokat **pontosan kell dokumentálni annak érdekében, hogy a kutatást ellenőrizni lehessen.** Az adatokat és a kutatás során megszületett egyéb dokumentációs anyagokat, mind az elektronikus adathordozókon lévőket, mind pedig a papíralapúakat, úgy kell **tárolni**, hogy károsodásuk, elvesztésük vagy manipulálásuk ne fordulhasson elő. Ha adatvesztés történik, azt külön dokumentálni kell. A kutatási program lezárása után a program vezetője felelős azért, hogy a program befejezése után az adatokat és dokumentációs anyagokat az adott területen elvárt és megszokott ideig tárolják. Szintén ő felelős azért, hogy védelmük és tartósságuk biztosítva legyen.

A kutatási programra vonatkozó információk átadása

A kutatási munkacsoporton belül a kutatással kapcsolatos információk szabad áramlását biztosítani kell. A kutatási program végrehajtása során minden résztvevőnek tudomással kell rendelkeznie arról, hogy a kutatásról mi közölhető a munkacsoporthoz nem tartozókkal. **A kutatási program befejezése után** az adatokat és az egyéb dokumentációs anyagokat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az ott szerzett adatok **ellenőrizhetőek és ismételhetőek** legyenek, vagy hogy a program folytatódjon, ezen célok érdekében hozzáférhetővé kell tenni.

A tudományos eredmények közlése

*Az elsődleges fórum, amelyen a kutató az eredményeiről számot ad, és azokat nyilvánosságra hozza, az adott tudományterületen elfogadott formájú, **független szakértői véleményező eljárás** alapján létrejövő tudományos közlemény (publikáció).*

A tudományos közlemény

Tudományos közleménynek csak az tekinthető, amely **elismert, nyomtatásban vagy elektronikusan megjelenő, független szerkesztőbizottsággal rendelkező tudományos folyóiratban vagy könyvben jelenik meg**. A tudományos eredményt, a publikálást megelőzően el lehet helyezni nemzetközileg ismert archívumban, de ez nem tekinthető tudományos közleménynek. **Etikai vétséget követ el az, aki tudományos közleményként tüntet fel nem tudományos művet** (ismeretterjesztő cikket, nem szakmai kiadványban megjelent közleményt, oktatási segédanyagot stb).

Teljesség és elfogulatlanság

Az eredményeket elfogulatlanul és teljességükben kell publikálni. A közleményben meg kell adni a kísérletekben és vizsgálatokban **alkalmazott módszerek leírását**, illetőleg azok megfelelő **irodalmi hivatkozását**, közölni kell **a kísérleti adatok hibáját**, illetve az alkalmazott módszerek korlátait. A közleményben fel kell hívni a figyelmet a kísérletek során jelentkező esetleges **veszélyekre**. Nem engedhető meg az adatok önkényes szelektálása, **nem szabad elhallgatni a következtetésekkel összhangban nem álló eredményeket**.

Megfelelő idézés

Törekedni kell a kutatás lényegi előzményeinek minél szélesebb körű és a vitatott kérdéseket tartalmazó tudományos közlemények lehetőleg teljes körű idézésére. **Etikai vétség az, ha valaki hiányos idézéssel magának tulajdonítja mások ötletét, módszerét vagy adatát.**

A tudományos eredmények közlése

A közlemény szerzője

Szerzőként kell szerepeltetni azt a személyt, aki tudományos munkáján keresztül jelentős hozzájárulást adott a kísérletek tervezéséhez, megvalósításához, az eredmények értékeléséhez és ellenőrzéséhez. **Az intézményben, intézetben betöltött pozíció vagy a kutatás finanszírozásában betöltött szerep önmagában nem indokolja**, hogy valaki a publikáció szerzőjeként legyen feltüntetve. Tiszteletbeli szerzőség nem engedhető meg.

Több szerző, és lényegesen különböző kísérleti eljárások eredményeinek bemutatása esetén törekedni kell arra, hogy egyértelműen kitűnjék, az egyes szerzőknek mi volt a hozzájárulásuk.

A levelező szerző(k), megjelölés csak a többi szerző egyetértésével történhet. Ilyen minőségben csak az szerepelhet, aki a dolgozat megírásában **meghatározó vagy koordináló** szerepet játszott.

Nem helyes gyakorlat konkrét kutatási eredmény különböző önálló publikációkban való szerepeltetése pusztán azért, hogy a kutató cikkeinek száma gyarapodjon. Kivételt képeznek azok az esetek, amikor az eredeti cikk idegen nyelven látott napvilágot. Ilyenkor – a szerzői jogok tiszteletben tartása mellett – a magyar nyelvű változat publikálása is kívánatos a kutatási eredményeknek a széles hazai szakmai körök számára való hozzáférése és a honi tudományos-szakmai nyelv ápolása céljából. Szintén kivétel lehet konkrét szakmai területeken az utánközlés elfogadott gyakorlata.

A tudományos eredmények közzlése

Helyesbítés

Amennyiben a kutatómunka során kiderül, hogy egy korábban már közölt saját adat vagy következtetés hibás, illetve téves, a szerzőknek ezt, lehetőleg **az eredeti dolgozatot közlő folyóiratban haladéktalanul nyilvánosságra kell hozniuk**. Több szerzős publikáció esetén a helyesbítés kezdeményezése az **első szerző kötelessége**. Helyesbítés során, különösen a szerzők nevének feltüntetésekor, kerülni kell, hogy bárkire indokolatlanul tudományetikailag kifogásolható magatartás vádjá háruljon. Ha a helyesbítő közleményben az eredeti közlemény szerzői közül valaki nem szerepel, akkor feltétlenül jelezni kell ennek okát.

A kutatási etika sérelme

A kutatásetikai normák megsértésének súlyos formái

A tudományos ethosz megsértésének legsúlyosabb formái a koholmány, a hamisítás, a plágium és a személyes befolyásolás.

E vétségek súrolják a jogsértés határát, és csak a vétség elbírálásakor állapítható meg, hogy túlmutat-e az etikai vétség határán, ezért jogsértésként kell-e kezelni.

1. Koholmány (**Fabrication**) a minden alapot nélkülöző „eredmények” közlése.
2. Hamisítás (**Falsification**) az adatok vagy eredmények manipulálása, megváltoztatása vagy szándékos elhallgatása. A hamis adatok közlése is etikai vétségnek minősül.

Diederik Stapel, the Dutch social psychologist who has made news on a rather regular basis over the last several years, and who had even become popular on some television chat shows, has been found to be a complete fraud, making up data, rather than conducting field trials as he claimed. In his so-called studies of social phenomena, he's made claims suggesting for example that eating meat makes people more aggressive, or that scientists working in messy labs tend to discriminate more (published in Science in 2011).

INTERIM-RAPPORTAGE INZAKE DOOR PROF. DR. D.A. STAPEL GEMAAKTE INBREUK OP WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT

Tilburg, 31 oktober 2011

„...three young researchers under Stapel's supervision had found irregularities in published data and notified the head of the social-psychology department...”

"We have some 30 papers in peer-reviewed journals where we are actually sure that they are fake, and there are more to come," says Pim Levelt, chair of the committee that investigated Stapel's work at the university."

3. Plágium (Plagiarism) a mások ötleteinek, tudományos eredményeinek, szavainak, szövegeinek átvétele és sajátként való feltüntetése.

A súlyos vétségek közül legkönnyebben a plágium érhető tetten. A tudományos közleményeket ugyanis, az azokban előforduló új gondolatokat, szemléltető anyagokat bírósági úton érvényesíthető szerzői jog védi. Ez a védelem azonban nem teljes körű, mindezek plágium tárgyává is válhatnak anélkül, hogy egyértelműen bizonyítható lenne a jogsértés. Ilyenkor az etikai szabályok nyújthatnak támpontot az eligazodásra, illetve védelmet a szerzőnek.

A plágium elsősorban az érintett tudományos kutató számára és nem annyira magára a tudományra nézve sérelmes. A nyitottság azonban egyike a tudományos kutatás erkölcsi alapelveinek, amely szerint **a tudomány fejlődése a tudósok közötti nyílt kommunikáción és vitán nyugszik**. Ha a tudósok ettől a kommunikációtól elzárkóznának, tartva attól, hogy nem ismerik el őket mint ötletgazdákat, akkor ennek maga a tudomány is kárát látja.

A plágium minősített esete, amikor kiadvány szerkesztője vagy bírálója a publikálásra benyújtott dolgozat új gondolatait vagy kísérleti eredményeit kisajátítja, akár csak közvetetten is, egyebek között annak harmadik fél részére történő átadásával.

A kutatási etika sérelme

4. A személyes befolyásolás a személyek méltóságát sértő széles körű befolyásolási kísérlet, amely könnyen átmehet jogsértésbe.

- Irányulhat a befolyásoló érdekében történő **előnyös állásfoglalás** kikényszerítésére, de harmadik személyre vonatkozó **előnytelen döntés** meghozatalára is.
- Felmerülhet **ellenszolgáltatás** kérése vagy bármilyen alku esete is.
- Ide sorolható a kutatóval **függelmi viszonyban lévők megfélemlítése**, a kutatás szabadságának indokolatlan korlátozása, a hátrányos megkülönböztetés.
- A személyes befolyásolás etikai vétsége – a körülményektől függően – átcsaphat bűncselekménynek minősülő cselekményekbe, így **zsarolásba** vagy **rágalmazásba**.
- Személyes befolyásolásnak minősül továbbá az előzőekben említett etikai szabályok megszegésének valamely külső kényszer hatására történő **eltérése vagy elhallgatása** is, továbbá a panaszos elleni **megtorlás**.
- E körbe sorolható még **a hivatkozások számának személyes presszióval történő növelésének kísérlete** is.

A magyar tudományos közgondolkodás a személyes befolyásolás jellegű vétségeket súlyosan elítéli, és több helyütt norma szintjén tiltja.

A kutatási etika sérelme

Egyéb erkölcsileg kifogásolható viselkedési formák és gyakorlatok

A súlyos etikai vétségek mellett az erkölcsileg kifogásolható viselkedési formák és kutatási gyakorlatok számos egyéb formája is figyelmet érdemel. Ezek szintén alááshatják az emberek tudományba vetett bizalmát:

A társadalmi konszenzus, illetve jogszabályok megsértése

Ide tartozik például a környezetre ártalmas kutatási tevékenység végzése. Etikailag is elfogadhatatlan az érvényben lévő kutatással kapcsolatos törvények és egyéb jogszabályok (például **az embereken végzett vizsgálatokra vagy az állatkísérletekre vonatkozók**) megszegése.

Személyiségi jogok megsértése

Ide sorolható a tudományos vizsgálatba kísérleti alanyként bevont **személyek méltóságának** és szabadságának megsértése, a vizsgálattal kapcsolatos kockázatokról történő tájékoztatás elmulasztása, a hiányos tájékoztatás, vagy **a titoktartási kötelezettség megsértése**.

Adatok helytelen kezelése

Ilyenként említhető adatok más kutatók részére történő átadásának a megtagadása, és ezzel a kísérleti eredmények rekonstrukciójának a megghiúsítása. Ugyanide sorolható az eredeti adatok nem megfelelő megőrzése, az adatok megváltoztatása, a kívánt vagy a kialakult képet zavaró észrevétel elhallgatása, az adatok torzítása, a nem várt eredmények figyelmen kívül hagyása.

Kifogásolható a kutatás támogatóinak hiányos feltüntetése.

A kutatási etika sérelme

Egyéb erkölcsileg kifogásolható viselkedési formák és gyakorlatok

Publikálással kapcsolatos vétségek

Etikai vétség kiérdemelt szerzőség megtagadása, **nem kiérdemelt szerzőség** követelése vagy nem kiérdemelt szerzőség megadása, és általában a szerzőséggel kapcsolatos érdekek megtévesztő feltüntetése. Az ilyen vétség **a hamisítás egy formája**.

Lektorálási, kiadói és bírálói eljárásokkal kapcsolatos vétségek

Tudományos közlemények lektorai, kiadványok szerkesztő részéről etikai vétség az **összeférhetetlenség eltűrése** a bírálati folyamatban. Mind a szerkesztő, mind a bíráló részéről etikai vétség a publikálási folyamatban **előnyt biztosítani egyes szerzőknek**, vagy fordítva, személyes okokból **hátráltatni dolgozat megjelenését**. Ugyanígy sérülhetnek az etikai alapelvek kutatási pályázatok elbírálása során is.

Tudományos munkásságra, publikálásra, kitüntetésekre vonatkozó hamis vagy megtévesztő adatok közlése

Etikai vétségnek minősül az, ha valaki tudományos munkásságára nézve, publikációival, kutatásaival kapcsolatos tudomány metriai adatok, továbbá szakmai kitüntetései vonatkozásában hamis, vagy megtévesztő adatokat közöl.

Eljárás az etikai szabályok megsértésének gyanúja esetén

Az etikai vizsgálatot végző testület

A tudományos erkölcsöt sértő vétségek gyanúja esetén az eljárás megindításának és lefolytatásának kötelezettsége **mindig azt az intézményt (egyetem, kutatóintézet vagy más intézmény) terheli, ahol az ilyen vétség elkövetésének gyanújába került kutató dolgozik.**

Magyarországon kivételt képeznek ez alól a MTA doktori eljárása során felmerülő etikai vétségek, amelyek kivizsgálását és a vonatkozó etikai eljárás lefolytatását az MTA Tudományetikai Bizottsága végzi. Az MTA Tudományetikai Bizottsága más konkrét ügyekben is eljárhat ha mind a panasztevő, mind a panaszlott írásban bejelenti, hogy aláveti magát az eljárásnak. Mindenképpen köteles alávetni magát az eljárásnak az, aki az MTA köztestületi tagja, aki az MTA doktora címre pályázik, s aki az adott doktori eljárásban bármely minőségben közreműködik.

Kívánatos, hogy az etikai eljárást lefolytató intézmények rendelkezzenek etikai bizottsággal a vizsgálat lefolytatására, vagy amennyiben ilyen nincs, állítsanak fel ad hoc bizottságokat etikai vétség gyanúja esetén.

Fellebbezés

Az MTA Tudományetikai Bizottság fellebbezési fórum más intézmények első fokon hozott döntései esetében

A Tudományetikai Bizottság első fokon hozott döntései esetében fellebbezési fórumként az MTA Elnöksége jár el.

Eljárás az etikai szabályok megsértésének gyanúja esetén Az etikai vizsgálat alapelvei

A vétség súlyosságának megállapítása

Etikai vétség esetén a megfelelő **intézkedések a cselekedet súlyosságán múlnak**. Ebben a tekintetben a kimutatható **szándékosság szintje** és a **következmények súlyossága** mérlegelendők. Konkrét vizsgálatba vont személy csak akkor marasztalható el, ha kimutatható, hogy az etikai vétséget szándékosan, tudatosan követte el. Mértékadó bizonyítási szempontként a “bizonyítékok túlsúlya” elvet kell alkalmazni.

A folyamat belső feddhetetlenségének és jogi szabályosságának biztosítása

A lefolytatott vizsgálat legyen teljes körű, szabályozott és kiegyensúlyozott; a pontos feltáráson, az objektivitáson és a teljességen alapuljon.

Biztosítani kell, hogy a vizsgálati folyamatban résztvevők személyükben ne legyenek érintettek vagy érdekeltek, és elfogultsággal ne legyenek vádolhatók.

Az eljárásról részletes, írásban rögzített, a szükséges aláírásokkal ellátott, bizalmasan kezelt dokumentumok készüljenek

Az etikai vizsgálat alapelvei

Egységesség

Az eljárások minden esetben **egymással összehasonlítható módon**, ugyanazon elvek és gyakorlat szerint folyjanak le, legyenek minden részletükben átláthatóak.

Kiegyensúlyozottság

A vizsgálat úgy menjen végbe, hogy **minden érintett fél valós érdekeit tiszteletben tartsa**, legyen összhangban a vonatkozó törvényekkel, szabályokkal.

Az etikai vétség **elkövetésével vádolt személy ismerje meg teljes részletességgel a neki tulajdonított etikai vétséget**, legyen meg az esélye, hogy a vádra írásban válaszoljon, tehessen fel kérdéseket, mutathasson be bizonyítékokat, kérhessen tanúkat, **reagálhasson** bemutatott információkra.

A tanúk rendelkezzenek kellő információval az eljárásról, igény esetén kaphassanak tanácsokat és segítséget.

Az etikai vétséget elkövetővel szemben **a vétség súlyához mért szankcionálás** történjen. A döntés ellen felülvizsgálatot lehessen kérni, **legyen fellebbezést befogadó testület** vagy személy.

Nem szenvedhet kárt vagy büntetést az, aki etikai vétséget jelent be.

El kell járni azonban azokkal szemben, akik ezt rosszakaratból teszik.

Az etikai vizsgálat alapelvei

A folyamat kezelésének és információinak zártsága

Az eljárást lehetőség szerint **a legbizalmasabb körben** kell lefolytatni, hogy azok, akik a vizsgálatban részt vesznek, védve legyenek megalapozatlan vádaktól. Ezt a zártkörűséget addig a határig kell fenntartani, amíg nem sérti a vizsgálat teljességének lehetőségét, illetve a feltáró munkában résztvevők egészségét és biztonságát.

Harmadik fél részére a vizsgálat során született információk csak írásbeli titoktartási nyilatkozattal adhatók át.

Amennyiben a vizsgálatot végző szervezetnek jogi kötelezettségei vannak valamilyen más szervezet felé a vizsgálat tartalmát vagy a végeredményét illetően, e kötelezettségnek megfelelő időben és módon eleget kell tenni

Az ártatlanság védelme

Az etikai vétséggel panaszlott személy mindaddig ártatlannak tekintendő, **amíg annak ellenkezője be nem bizonyosodik.**

Büntetést senki nem kaphat addig, amíg az ellene felhozott etikai vétségek elkövetésének bizonyítása meg nem történik.

Az etikai vizsgálat alapelvei

A Tudományetikai Bizottság határozatának nyilvánossága

Ha egy kutató etikai vétséget követ el, akkor **tette váljon nyilvánossá**. Alapesetben a határozatok nyilvánosak, ettől akkor lehet eltérni, ha a nyilvánosságra hozatal egy el nem marasztalt személy személyiségi jogait sérti.

Az etikai vétség szankcionálása

Etikai vétség esetén a megfelelő intézkedések és szankciók **a cselekmény súlyosságától függenek**. A Tudományetikai Bizottság az etikai vétség megállapítása után és annak nyilvánosságra hozatalán túl, amennyiben ezt szükségesnek tartja, a vétségről külön értesíti az elkövető intézményét vagy szervezetét.

Debreceni Egyetem

UNIVERSITAS DEBRECENIENSIS
KUTATÓ-ELITEGYETEM

